

Demokratia ja omat mielipiteet

Presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen keskusteluissa Timo Soini korosti useaan otteeseen, että kenenkään mielipide ei ole väärä, jos se on hänen omansa. Lähtöjään tämä kuulostaa mukavalta ja vastaansanomattomalta näkemykseltä. Jokaisella on oikeus omaan mielipiteeseen. Soini onkin käyttänyt tätä lausumaa kuvatakseen perussuomalaisten kannattajia väärinymmärrettynä ja vainottunakin joukkona.

Soinin vastakritiikki ei olekaan tuulesta temmattu. Tiettyjen perussuomalaisten riveissä toimivien aktiivien touhut ovat saaneet aikaan moraalipaniikkia, ja perusteltu kritiikki heitä kohtaan tahtoo pursuta yli äyräiden koskemaan ketä tahansa perussuomalaista. Ei vaadita ruudinkeksijää ymmärtämään, että huitova kritiikki on omiaan vahvistamaan yhteisyydentuntoa myös siellä, missä olisi aitoja mielipide-eroja. Huolimaton perussuomalaisten kritisointi voi siis kääntyä itseään vastaan.

Soinin retorinen johtopäätös ”oma mielipide ei voi olla väärä” hyppää kuitenkin toisella tavalla yli laidan. Lausunto rinnastuu toiseen perussuomalaisten aivo-riihen oivallukseen, joka on uudelleenlämmitetty klassikko sananvapaus- ja suvaitsevaisuuskeskustelusta ympäri maailman. Soini on toistuvasti valittanut, että hänen abortti- tai seksuaalisuuskantojensa kritiikki on osoitus suvaitsemattomuudesta, samoin kuin perussuomalaisen ”maahanmuuttokriittisyyden” kritiikki. ”Suvaitsevaiston fasismi ja darvinismi kukkivat”, kuten hän totesi blogissaan 3. tammikuuta¹. Tiettyjä ihmisryhmiä kritisoivat kannatkin ovat ”omia mielipiteitä”, joita ei saa kutsua vääriksi suoralta kädeltä. Näin Soini kuvaa itsensä demokratian ja

vapauden puolustajaksi ja syyttää muita niiden loukkaamisesta.

Mielipiteet ja maailma

Nämä väitteet ovat kuitenkin lähtökohtaisesti ongelmallisia, sillä poliittiset mielipiteet eivät voi olla koskevatmattomia ja muuttumattomia, vaan kiistely ja näkökantojen koettelu kuuluvat politiikkaan. Kyllähän ihmisten tulisi muuttua elämänsä aikana, niin ihmissuhteissaan ja kasvatuksen vaikutuksesta kuin yhteiskuntaan osallistuessaankin. Poliitiikka ei ole vain mielipiteiden nokittelua.

Ja tietysti jos on sitä mieltä, että toiset ihmiset ovat alempiarvoisia, elämä yhteiskunnassa hankaloituu. Kun ei suvaita ominaisuuksia, joille ihmiset eivät voi mitään (toisin kuin vaikka poliittisia mielipiteitä), ollaan vaarallisella alueella. Kaikkien ihmisten arvoa korostavan Soinin luulisi tämän hyväksyvän, mutta silti hän puolustaa kaikkien mielipiteiden oikeellisuutta.

Asiaa voisi ehkä selvittää purkamalla mielipiteen käsitettä. ’Mielipiteeseen’ liitetään vahva henkilökohtaisuus ja yksilön oikeus muodostaa oma näkemyksensä asioista. Mutta käytännössä mielipiteistä puhutaan usein silloinkin, kun käsitellään tiedollisia perusteluja vaativia näkemyksiä. Ihmislähtöisen ilmastonmuutoksen todellisuus ei ole vain mielipidekysymys, vaan ilmiötä on puntaroitava suhteessa käynnissä olevaan tutkimustyöhön ja tiedeyhteisöjen lähes rikkumattomaan konsensukseen. Kriittisen näkemyksen perusteeksi ei riitä pelkkä epäily luonnontiedettä kohtaan tai ”oma mielipide”. Siksi ilmastonmuutoskeskustelu ei voi typistyä mielipiteiden kädenväänöksi, vaan debatti vaatii tiedon tulkintaa ja ymmärtämistä.

Onko itse asiassa edes olemassa

mielipiteitä, jotka olisivat erillisiä maailmaa koskevasta tiedosta? Suvaitsevaisuudesta ja muukalaisuudesta käydyssä keskustelussa korostuu ajatus oikeista ja vääristä mielipiteistä (tai pelkästään oikeista, kuten Soini peräänkuuluttaa). Mutta mielipiteitä ei synnytetä tyhjiössä, vaan ne perustuvat muiden asioiden ohella toisia ihmisiä koskevaan tietämykseen – tietoon maailmasta. Koska tietoa tulkitaan ja siitä kiistellään aina, tiedosta ei ole viimekätiseksi tuomariksi. Mutta se kumoo ajatuksen mielipiteiden perimmäisestä henkilökohtaisuudesta.

Any Publicity Is Good Publicity

Tämä kritiikki ei kuitenkaan liene Soinille kovin merkityksellistä. Perussuomalaiset ovat strategiassaan ymmärtäneet hyvin politiikan *any publicity* -puolen: tärkeintä on pitää huomio itsessä ja hallita keskustelua. Vaikka keskeiset kannat ammuttaisiin täyteen reikiä, kritiikin kohteenakin perussuomalaiset säilyttävät huomioarvonsa. Tässä vaiheessa se vaikuttaa olevan tärkeintä, kun asema suurena puolueena halutaan vakiinnuttaa.

Valittaminen toisten suvaitsemattomuudesta osuu myös hyvin nykytilanteeseen. Jos on ihmisryhmiä, jotka kokevat, että heidän maailmankuvansa on ollut piilossa tai ”kielletty”, poliittisen korrektiuden peittävä, tällaiset kannanotot vetoavat heidän loukkauksen tunteisiinsa. Johdonmukaisuus ei ole tärkeintä vaan samanmielisten löytäminen. Soinin mainittu blogiteksti osuu näihin tuntoihin taitavasti:

”Älä unohda epäonnistunutta ihmistä. He haluavat olla mukana, kunhan kokevat kelpaavansa. Siinä

oli suvaitsevaisuusoppia selvällä suomella sanottuna. Ihmiselämä on pyhä. Elettävä se on – jokainen elämä. Ja sillä on luovuttamaton arvonsa.”²

Tässä on taiten taottu yhteen ”suvaitsevaiston” kritiikki, omien mielipiteiden oikeus ja ihmisarvo. Mutta mitä tällainen kanta tarkoittaa lopulta politiikalle? Kannatettavalta kuulostavan pienen ihmisen puolustuksen rinnalle on liitetty näkemys politiikasta, joka on vastuuton minkä tahansa puolueen johtajalta.

Kannanotoissaan Soini nimittäin lopulta vastustaa kriittistä keskustelua. Perussuomalainen retoriikka maalaa kuvan omista näkemyksistä puhtaina ja alkuperäisinä ja vaatii niiden täydellistä loukkaamattomuutta. Ihmiset ovat siten joukosakin mielipiteineen yksin. Puoluekaan ei ole mielipiteitä muuntava ja kasvattava yhteisö – miten se voisi olla, jos jokaisen mielipide on oikea? – vaan pelkkä mielipiteitä puolustava elin. Tällainen puolue tai kansanliike ei voi kehittää omaa ääntä.

Demokratian ulottuvuuksia

Demokratia ei tarkoita sitä, että kaikki mielipiteet ovat yhtä hyviä ja että kaikkien kukkien tulee antaa kukkia. Se tarkoittaa, että mielipiteitä ei saa tukahduttaa väkivalloin, eikä valtiovalta saa hallita niitä.

Jokaisella on oikeus ja vapaus omiin mielipiteisiinsä. Mutta vaikka mielipiteeseen on oikeus, se ei ole automaattisesti oikea. Kuka tahansa ymmärtää, että nämä ovat kaksi eri asiaa. Demokratiaan vapauden kumppanina – itse asiassa kaikkeen elämään – kuuluu, että mielipiteitä pyritään muuttamaan, toisiin koetaan vaikuttaa. Miksi?

Koska politiikkaan täytyy sisältyä

ajatus, että toisilla on vääriä mielipiteitä, joiden halutaan muuttuvan. Poliitiikka on kamppailua näkemysten välillä, kamppailua ihmisten kannatuksesta. Näinhän on oltava: muutoin politiikka kutistuisi vain valmiiden jääräpäisten eturyhmien väliseksi mittelöksi, jossa ei opita, kehitytä eikä kasveta. Maailma muuttuisi, mutta näkemykset siitä eivät.

Presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella etenkin Paavo Lipponen, Paavo Arhinmäki ja Eva Biaudet hyökkäsivätkin Timo Soinin mielipideretoriikkaa vastaan juuri näillä linjoilla³. He korostivat demokratian keskusteluvuutta sekä politiikkaan väistämättä kuuluvaa kiistelyä ja omien näkemysten kritiikkiä. Pekka Haavisto painotti vaalikeskusteluissa entisestään demokratian dialogista ulottuvuutta. Tämän puolen ylikorostaminen kuitenkin luo helposti liian ruusuisen kuvan demokratiasta, joka kumpuaa vain äänestämisestä ja rationaalisesta keskustelusta.

Yhteiskunnissa on aina ristiriitoja, niin näkyviä kuin piileviäkin. Demokraattisten instituutioiden tarkoituksena on ratkoa niitä rauhanomaisesti ja antaa kaikille mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Nämä instituutiot saavat kuitenkin aina vastaansa asioita, jotka vetävät toisiin suuntiin. Esimerkiksi kasvavat luokkaerot, taloudellisen vallan ja politiikan yhteydet sekä julkisen keskustelun monopolit estävät yhteiskunnallista vapautta ja demokratiaa. Myös erot etnisten tai uskonnollisten ryhmien oikeuksissa ja sukupuolten välinen epätasa-arvo vaikeuttavat osallistumista poliittisiin kamppailuihin. Demokraattinen yhteiskunta ei synny vain äänestysmenetelmistä ja edustamisen tavoista, vaan se pitää synnyttää – kipeästikin – vapauden, demokraat-

tisten käytäntöjen ja tasa-arvon kolmiyhteydessä.

Ja täytyy muistaa, ettei tämä tie vie väistämättä rauhaisaan lintukotoon, koska inhimillisessä elämässä sekä ihmisen ja luonnon välisissä suhteissa piilee kosolti ongelmien siemeniä. Se vain takaa, että yhteiskunnallisia konflikteja ei ratkaista väkivalloin. Tosin mikäli ihmisten keskeisiä tarpeita ei kyetä täyttämään, yhteiskunnat natisevat liitoksissaan, vaikka demokratian ja vapauden puitteet olisivatkin kunnossa⁴.

Joka tapauksessa demokratian ennakkoodellytys on, että mielipiteet ja perustellutkin näkemykset joutuvat koetukselle.⁵ Jotkut näkemyksistä pääsevät valtaan, mutta on tärkeää, että pelin säännöt eivät tue yhtäkään kantaa valmiiksi. On siis lähtökohtaisesti epädemokraattista valittaa kritiikistä ylipäänsä. Kritiikin tavoista ja sisällöistä sopiikin valittaa.

Mutta keskustelua ja kiistelyä ei pidä vastustaa. Niiden puutteesta kärsisi koko suomalainen politiikka. Tällaisesta ylimalkaisesta mielipiteiden puolustamisesta seuraa vain arvojen teatteria, jossa roolit ja näyttelijät ovat valmiita.

Ville Lähde

Viitteet

- 1 <http://timosoini.fi/2012/01/olen-ylpea-perussuomalaisuudesta/>
- 2 Sama.
- 3 Ks. erityisesti FST:n suuri vaalikeskustelu 10.1.2012.
- 4 Nykyisten kehityneiden yhteiskuntien suurin ongelma on ”keskeisten tarpeiden” vaatiman kulutustason kestäättömyys, kuten Chuck Dyke esittää tämän numeron artikkelissaan.
- 5 Esimerkiksi taloudellisen tietämyksen haastaminen on tärkeää, ettei asiantuntijatietoon voida vedota vailla kriittistä keskustelua.